

A 75 éves Kabdebó Tamás köszöntése

Kabdebó Tamás

Gizella és Ingrid

Tarpa Imre jókötésű gyerek volt. Középmagas, izmos, arányos testű, az átlagosnál könnyebb csontú. Ez alkalmassá tette a versenyzésre és 1954-ben eljutott a válogatottságig. Ekkor volt húszéves és edzője figyelmeztetését komolyan vette: „Ha a brügölőben egyes engedékeny lányok tapizásával foglalkozol, soha nem éred el az olimpiai szintet.” Imre tehát leúszta a napi ötezret, a lányokra csak mosolygott, korán feküdt, korán kelt és a TF-en is jól teljesített. Testnevelő tanárnak készült. Egyébként az olvasás volt a szerelme.

Az osztrák-magyar úszóviadalra – az enyhült politikai viszonyokra való tekintettel – Bécsben került sor. Imre nem a legjobb magyar pillangós volt – Tumpeket sosem verte meg –, csupán a második. De a magyar bajnok történetesen beteg lett.

A csapatot a Prater hotelben szállásolták el, a Prater Strassen: odalátszott a Práter óriás kereke. Kimenő nem volt, Imre csupán áhítozhatott a bécsi vurstli csodáira, edzeni kellett az uszodában, súlyozni a tornateremben. Nyár volt, Imre az utolsó évére gondolt és arra, hogy vajon hol alkalmazták, ha elvégezte a Testnevelési Főiskolát. Az osztrák fővárosban egy lazább napjuk volt a vasárnap délutáni verseny előtt, s a szombat délelőtti kettős tréning után a mesteredzőhöz tapadó túravezető (többen találgatták, hogy a belügy embere-e) kegyesen megengedte győri buszuk csalinkázását Bécs utcáin. Végigpöfögtek a Ringen – egy percre megálltak a kivilágított Opera előtt – „ha bemehetnék megnézni a Varázsfuvolát” – sóhajtott Imre, mert mamája zenetanárnő volt és otthon, lemezen megvolt nekik Mozart operája, Thomas Beecham dirigálta rajta a bécsi operazenekart. Ám kiszállásról szó sem lehetett. Minden úszó és tisztségviselő agyában fölillant Szilárd Zoli, a sprinter esete, aki egy hajókiránduláson fejest ugrott a fedélzetről és osztrák felségterületen kötött ki.

Aztán ott volt a Kunsthistorisches Museum impozáns saroképülete. Imre apja némettanár volt (a szükség évében orosz tanárrá képezték át), aki rajongott a művészetekért, Imrét megtanította németül beszélni, és lelkébe oltotta a festészet szeretetét.

Az estébe hajló várostúra utolsó állomása Schönbrunn volt, a kastély csillogott, sziporkázott, a jovialis Ferenc császár és a betolakodó Napóleonra emlékezett, de a túravezető az ülésükről felemelkedőknek bejelentette: „Ilyenkor amúgy is zárva van a kastély.”

No és a verseny, Imre első (és történetesen utolsó) nemzetközi viadala. Osztrák ellenfele, Franz Fischer, kesekesekes, kefefrizurás srác volt, vele talán egykorú és olyan széles, mint amilyen hosszú. Karjának rövidegét kompenzálta delfin tüdeje, széles mancsa és lába kurtábbra teremtődött, s ami a lábszára hosszából hiányzott, azt pótolta az erős rüsztyje, a két széles tappancs talpa. Franz kedélyes fiú volt, a tribünön köpenyben várták számukat, hármásban, mert a csávó mellett ott ült, csicsergett egy kis csaj is: Ingrid, Franz tizenöt éves húga. „Aztán meg ne verd a bátyámat” – mondta a kislány, és mutatóujjával Imre oldalába bökött kedvesen.

Ingrid száma már lezajlott, ez nem a verseny része, hanem bemutató volt, a kislány gyönyörűen pillangózott, elsajátítva a delfin lábtempót, habár ezzel elég kényelmesen hajtott. Imre jól megnézte: bár még fejlődőben volt a lány teste, annak minden része izmokkal formált rajzos alakot mutatott. A két mell izmosan kerek volt, fűrdőruha takarta bimbóiról cseppent-csurrant a víz, vállának szélességével párhuzamban állt szép, arányos csípője. Imrének jót tett a lány látványa, levezette versenyizgalmát, inai rugalmasak lettek, vizet szelő testének minden mozdulatára készségesen engedelmeskedtek. Már ő is delfinezett, mert Zsolt kezdeményezésére ez a stílus elterjedt.

Ötvennél együtt fordult Franzcal, de feje a víz alól egy hajszálnyival előbb bukkant fel, s ahogy célozta a szemben lévő falat („buta faltól falig úszók” – mondták rájuk a pólósok), úgy növelte a hajszálnyi előnyt ujjnyivá, majd tenyérnyivé. A harsanó vízben is jól hallotta ellenfele ziháló lélegzetét. Az utolsó három csapás mindig a legnehezebb: a megfeszített véghajrá közben ki kell számítani, felül üssön be az ember vagy az utolsó vízre ütés nyomán becsúszzon a célba. Imre felülről támadt és oldalra sandított. Franz ugyanakkor ért célba, becsúszva érte el a falat. Az időmérők fölöttük behajoltak a stopperekkel. Aztán kihozták, hogy a két versenyző azonos időt úszott a tizedekkel is. Századmásodperceket 1954-ben még nem mértek. Mikor eredményhirdetésre került sor, kettejüknek mutatták a dobogó felső fokát. Imre azonban a második hely alacsonyabb lépcsőjére lépett.

A verseny után a közös vacsorán Ingrid Imre mellé ültette magát s a koccintásnál se szó, se beszéd jobbról

balra arcon csókolta Imrét. A puszi a száj átprésztázásával sikerült, Imrében megmozdult egy izom, aztán fesztelenül beszélgettek. „Az csodaszép volt tőled” – mondta a sötétszöke lány, aki közben megszártotta enyhén hullámos haját. A búcsúzásnál Imre hosszan parolázott Franzcal, hátra veregették egymást, majd Ingridhez fordult: „Isten áldjon kislány, valószínűleg most látlak utoljára az életben.”. Megsimogatta a lány haját.

Másnap reggel indult a busz vissza, Budapestre. Imre a bécsi városkalauzt lapozgatta, amelyet az uszoda előcsarnokában vásárolt. Ki tudja, talán mégis eljutok ide ismét. A mellette lévő ülésen Kunsági, a mellűszó megrángatta a vállát. „Haver, a tegnapi kis pulyka ott toporog lent, nyújtogatja a mancsát feléd.” De már indult is a busz. Annyi ideje még maradt Ingridnek, hogy egy dobozkát adjon a buszsofőrnek e felirattal: „für Imre Tarpa”. Már túl voltak a magyar határon, mikor a pillangóúszó kinyitotta a dobozkát, mely Ingrid egy hajtincsét tartalmazta.

Teltek az évek. Imre elvégezte a főiskolát, állást kapott a budai volt Szent Imre Gimnáziumban, édesapja hirtelen meghalt, különmunkát kellett vállalnia, hogy segítsen Lujzi mamának felnevelni, etetni-ruházni a kisebbik Tarpát, Imre középiskolás öccsét. Hősünk úszást oktatott, a versenyzést abbahagyta. Egyébként sem tudtam volna megúszni az olimpiai szintet, hogy kivigyenek Melbourne-be, vigasztalta önmagát.

Az 1955-ös karácsonyi koncerten, a konzervatóriumba édesanyja társaságába keveredett egy fiatal, feltűnően szép arcú, de kissé aránytalan zongorista, Telepi Gizella. A lány keskeny vállal, széles csípővel rendelkezett. Mint kiderült, beszélt franciául is. Megtalálni és megkívánni pillanat műve volt. A nő halkan bűgő alt hangja, mint a cselló megannyi húrja játszott a férfi érzékein, bőre fehér volt, mintha napot sohasem látott volna, sötét haja a válláig ért, barna szemének pillantása egyszerre volt szelíd, szende és precízen provokáló.

Gizella a szüleivel élt egy testre szabott lakásban Pesten, Imre hármásban egy kétszobás lakásban és bár Gizellával hamar eldöntötték, hogy dűlőre viszik a dolgot, tehát volt kivel és volt mivel, de nem volt hol. Aztán egy verőfényes májusi nap koraestjén a fogaskerekével felvillamosoztak a Svábhegyre, ott egy kis védett lugast kerestek maguknak – és nehéz volt abbahagyni. Igen ám, de mindaz, ami a testiekben stimmelt, lelkieknek nem. Imre vallásos, katolikus családból jött, Gizelláék meggyőződéses ateisták voltak. Imre szerette a halat, kedvelte a vadat – a húst általában -, Gizelláék bicsérdisták voltak, szigorú növényevők. Mindez nem akadályozta meg őket abban, hogy bolsevisták legyenek, Telepi egy szerszámgyár párttitkára lett, Gizella is párttag. Imrének gyomorgörcse támadt, ha Rákosira, a kis kócosra kellett gondolnia és kesergett, ha Nagy Imre félreállítására jutott eszébe. Egyszer, '56 júniusában egy hetet tölthettek együtt Balatonlellén, Imre korán feküdt, korán kelt, Gizella délig aludta az éjszakai összeborulások fáradalmait. Az utolsó előtti napon egy kóbor macska surrant be a nyitott ajtón, és a déli szendvicsét majszoló Imre bal lábához dörgölődött. Gizi fölült az ágyban, mert a macskákat igen kedvelte, otthon, az Úllői úti lakásban is volt nekik egy nősténycicájuk. Imre azonban utálta a macskákat. A sündörgő jövevényt lerázta bal lábáról, majd jobb csukája spicccel fej berúgta az állatot úgy, hogy az az ajtónak csapódott, megfordult a tengelye körül, kisomfordált. Gizi kiugrott az ágyból, s mint a párduc, Imre fejének esett, fülébe harapott, arcát karmolta és kiáltozta: „Szörnyeteg! Szörnyeteg! Egy percnél tovább sem maradok veled!”. Sebteben felöltözött, táskájába csapta motyóját, kiszaladt és meg sem állt a lellei vonatállomásig. Imre tagjai ledermedtek, s bár idővel eszébe jutott, hogy a lány után szaladjon, ehelyett fölvette fecskéjét és vagy két kilométert úszott a Balatonban, jó ütemben.

A nyár munkával telt el, de akármennyit is melózott, hogy dögre fárossza magát, lefekvéskor estéről estére megkísértette Gizi puha árnya. Levelet írt neki: „Gyakran gondolok rád, és álmomban öllek. Olykor rajzos csípőd látom, olykor csak bőröd finomságát érzem, finom bársonyt. Az örömből talán többet kaptam, mint adtam, de alig hinném, hogy hangod bűgőcsiga zenéje tettetés lett volna; mélyhegedű voltál, amikor megengedted, hogy legyek a vonód. Látom szabályos arcod, s amint nyíló szemed fényét ellepi a fátyol, várom keskeny kezed, hogy távozzék a zongorától és megsimogasson. Várom nyíló szádát, amint megnyílik a számtól. Látom bokrodat, simogatom, majd a köldök alatti két kis domb völgyében botorkál az ujjam, hallom halk sikolyodat, amikor rügyed fölött áldozni készülök. Rebeg madár szíved és dobog az enyém, vonakodsz, majd megnyílsz, mint méhnek a virágkehely; néhány perc az enyém, röppen a gond, a kéjek mustjával áldozok tenéked, ki két combod között hordod az éked. Oldd fel a tiltást Gizella, hallass magadról.”

E nyárvégi üzenetre október végén érkezett válasz. Csöngettek a Fillér utcai ház negyedik emeletén, Imre nyitott ajtót, Gizi a két karjába esett. Lélegzethez jutva elmondta, hogy apját lelőtték – de nem a felkelők, akikhez meglepetésszerűen csatlakozott -, hanem az őket tankágyúval ostromló oroszok.

Nem vártak a november negyedik második fordulójig, Gizi és Imre fölkapaszkodtak egy Ausztriába induló teherautóra és Bécsben kötöttek ki. Imre takarékkönyvében volt néhány ezer forint, azt Lujza mamának adta, ruháit az öccsére testálta. Bécsben a segélyközpontban tárt karokkal fogadták őket. A kezdeti tömegszállítás sem volt kényelmetlen, de egy hét után egyenesen az Édenbe kerültek. Egy Frau Schmidt nevű élemedett asszonyság fiatal házaspárt keresett, akik a háztartás teendőit ellátnák. Így kerültek az Ungargasse 23-ba („éveim száma” – mondta Imre), ahol a négyoszobás lakásban az öregasszony egyedül lakott, mivel korábbi ellátója is kiöregedett már. Gizi mosott, takarított, főzött, a Bösendorfer zongorán délutánonként gyakorolt, Imre napi pár órás úszóleckéket adott az uszodában, majd

felvették a hadapródiskolába, mint testnevelő tanárt. Aztán Frau Rosamund Schmidt megkérdezte Gizit – aki rohamosan haladt előre a német nyelvben –, miért hívja ő magát Gizella Telepinek, ahelyett, hogy felvenné férje tisztos nevét. „Nem vagyunk megesküdvé” – nyögte ki Gizella. „Na, ezen változtatni kell” – mondta az öreg hölgy, és kapcsolatba lépett a Szent István templom esperesével, kibérelte a Demel kávéház egyik termét, összegyűjtötte a magyar pár barátainak és saját agg ismerőseinek apró csapatát, és esküvő, majd lakodalom kerekedett. De ekkorra már Schmidt néni csupán toloszékben közlekedett, mert ballábát elütötte a szél. Nászajándékkul négyszobás lakását a fiatal magyar házaspárra hagyta végrendeletében.

1958. november 21-én megszületett Kisetti. Szóke baba volt, apjára ütött. Schmidt nénit még eltolták a keresztelőre, erre a Votivkirchében került sor, de talán a nagy örvendezés ártott meg neki, mivel jött egy nagyobb szél, és elütötte őt a másvilágra.

Imre derekasan dolgozott, szépen keresett, Gizi elvitte Kisettit egy jótékonyági koncertre, ahol ő maga is zongorázott. A lánygyerek szépen fejlődött, már-már gyeplőre fogva sétált a Kärtner Strassén. „Bennem több tehetség szorult, mint hogy csak jótékonyági koncerteken zongorázzak” – mondta Gizi férjének dohogva.

Egy nap Imre úszóleckét adott elemistáknak, az uszoda legelső lépcsőjén ülve figyelte tanítványai igyekezetét. Hátulról befogták a szemét. Megfordult. Ingrid állt mögötte fürdőruhában. Megölelték egymást. Ingrid mosolya olyan volt, mint amikor egy ablak két szárnyát kitérik. Imre megtartotta formáját, Ingrid kitelt, asszonyosabb lett, szép teniszlabda keblekkel, jó formájú tomporral. Mosolyában most is, mint 1953-ban, két gribedli keletkezett az arca két oldalán, egy az álla közepén.

- Hogy van a bátyád? – tapogatózott Imre.
- Ügyvéd lett belőle, egy munkaközösségben bojtárkodik. És a te öcséd, akit fényképről ismerek?
- Állatorvosnak készül. És te, látom, úszol még...
- A tanítványaimmal. Oktatok.
- Magam is. Nincs gyűrű az ujjadon...
- Nincs, de kellene. Menyasszony vagyok.
- Én pedig nős ember.

Jöttek a tanítványok, egyesek ki a vízből, mások be a vízbe, Ingrid és Imre azért kicserélték telefonszámaikat.

Történt 1961-ben, hogy Kisetti elveszett a Stadtparkban. Gizi egy hársfa alatti padon ült, és francia regényt olvasott, francia szótár segítségével, míg a hároméves kislány látótávolságban hintázott. Uzsonnaidőben anyja érte ment, de Kisetti nem volt sehol. Gizi rémülten szaladgált le-fel, kiáltozott, minden ott lévőt kikérdezett: sehol semmi jel. Rohant, hogy értesítse a rendőrséget. Útközben akarta felvenni a francia regényt. A könyv a padon hevert, Kisetti a pad alatt ült, majszolta az uzsonnáját. 1962-ben Gizi csatlakozott az Állatvédő Ligához, szabadidejét azzal töltve, hogy összegereblyéztet kóbormacskáknak szerezzen gazdát. Imrét beválasztották az Osztrák Úszószövetségbe, mint vezetőségi tagot, úszóversenyeken indító volt, versenybíró és túravezető. Franciaország, Olaszhon, Belgium voltak a kitűzött állomások, Gizi irigyen vette saját helyzettől kötöttségét. „Egy nap nekiindulok, és meg sem állok az Óperenciás tengerig” – mondogatta. Előbb azonban hazahozott egy gazdáját nem akadt kóbormacskát. Ebből parázs veszekedés lett, minekutána Gizella hóna alá csapta a macskát és kirohant a lakásból, mint néhai Zrínyi az egykori szigeti várból, gondolta Imre.

- Kész a gyerek vacsorája? – kiáltott neje után Imre, de válasz nélkül maradt.

Kisetti sírva fakadt, apja megvigasztalta. Jött a vacsoraidő, az éjszaka, a másnap, a novemberi születésnap, Gizellának se híre, se hamva. Imre a rendőrséggel kerestette. Újsághírt adott le, interjút, a lapok Frau Gizella Tarpa fényképét közölték.

Senki nem látta, senki nem tudott róla, de a fénykép láttán Ingrid felhívta Imrét.

- Szeretnék segíteni – szólta Ingrid a telefonba.
- Hát erre neked valószínűleg sem időd, sem módod – reagált Imre egy nagy sóhajtással, majd hozzátette – Ideiglenesen felfogadtam egy pesztonkát, reggel jön, mielőtt elmegyek, este megy, miután hazaérek.
- Megnézhetem a hadszínteret? – Ingrid hangjában jókedv, szeretet bujkált.

Másnap ott termett az Ungargassén. Egy hét múlva már nem volt szükség a pesztonkára, Ingrid odaköltözött. Elmesélte, hogy vőlegénye, egy buzgómócsing színész, s otthagya őt egy bizonyos hollywoodi szerepért.

- Mikor látjuk a filmet? – kérdezte Imre.
- Nem érdemes megnézni. Karl egy házmestert játszik benne és punktum. Már szerepet nem kapott, most hordár az egyik Los Angeles-i állomáson.

Ingrid szülei – divatáru üzletük volt a Volkstheater mögött, a Burggassén – eleinte ferde szemmel nézték lányuk nekibuzdulását. Aztán megismerték Imrét, kinek édesanyját Kádárék kiengedték Bécsbe két hétre. A kilós lesütött libamáját, melyet ő hozott a fiának, Imre egy hirtelen mozdulattal Fischerékhez juttatta. A következő vasárnapi ebédén, a Josefstädler Strasse első emeleti lakosztályának ebédlőasztala mellett már Imre is szerepelt, továbbá Kisetti (olykor a

gyerekszéken ülve, olykor Ingrid ölében) és egy nagyfejű játékkutya. Herr Fischer és Frau Fischer engesztelődött.

Az ungargassei lakást hétről-hétre, hónapról-hónapra felújítgatta, csinosítgatta Ingrid. Reggel és este az úszóleckék előtt és után zúgott a porszívó, spricceltek a tisztítószeresek, a harmatcseppek nyomán fényesedtek a bútorok, a vendégszoba drámai rendetlenségének helyén újjászületett a tüchtig rend. Ingrid leváltotta az elnyűtt – jobbára még Schmidt nénitől maradt – ágyneműket, a szeszes üvegeket a földről egy új üvegszekrénybe rakta, Gizella ruháit felvitte a padlásra. Ingrid Elvis Presley dalait szerette, vett belőlük vagy harmincat, de kedvelte Bing Crosbyt és Nat King Cole-t is. Kisetit hozta-vitte az óvodába, majd a helybeli elemibe, hétvégeken a Wienerwaldba mentek, ha Imre is ráért, a közösen vett Volkswagen bogárban, és a szabadban Ingrid lepkéket gyűjtött. Otthon a lepkék spirituszba, majd lapos üvegszekrényekébe kerültek, latin és német nevük fémjelezték fajtájukat.

Aztán már 1966-ot írunk, történt valami, amire nem számítottak. Már mint Imre nem, de Ingrid? Az asszony terhes lett. Frau Marika Fischer, a leendő nagymama sürgette a házasságot. Imre elment az esperes úrhoz tanácsot kérni. Az úgy vélekedett, hogy meg kell ismét hirdetni az elveszett keresését, s ha nem jelentkezik, akkor Imre nőszülő képes özvegynek nyilváníttatik. Így is lett. Az egyházi esküvőre a Peterskirchében került sor, ahol annak idején, 1939-ben Ingridet keresztelték. Nagy pocakhoz nem illik a fehér túllfátyol, mókusgalléros koszorúslányként lépett az oltárhoz az egykori úszólány, de nevelt lánya, Etti ugyanazt a fehér csipkés ruhát viselte koszorúslányként, amit egy évvel korábban, első áldozásra kapott. A sima terhességet otthoni szülés követte, a kis jövevény három kilós volt, és ugyancsak kislány.

- Mi legyen a neve? – kérdezte Imre.
- Az, amit te akarsz – felelte Ingrid.
- Hát akkor legyen Lujza.

A keresztelőre is a Peterskirchében került sor. Imre, aki sohasem volt boldogtalan, még elégedetlen sem, most igazán boldog volt. Aztán elmúlt egy év, Lujzika már totyogott a lakásban, Kiseti tizedik születésnapjára készült. Kétnyelvű volt, noha Ingrid nemigen beszélt (még) magyarul. Imre, ha időben jött, rendszeresen tanítgatta Ettit, kapott osztrák, kapott magyar mesekönyvet, lemezeket, kisfilmeket is. Ingrid, ha dolga engedte, részt vett ezeken az oktatásokon, részint a férje kedvéért, részint azért, hogy a magyar rokonokkal beszélni tudjon. Egy nap Ócsi is felbukkant, két napig maradt, aztán ment vissza Pestre, végezni az egyetemet.

Etti tizedik születésnapját ünneplő szombati gyerekszúr maradványait Ingrid gondosan eltakarította. A szendvicsmorzsa az erkélyre kerültek a madáretetőbe, a torta maradványai a jégszekrénybe, a derékig égett gyertyacsonkok egy dobozba, a karácsonyi holmik közé. Korán lefeküdtek, hamar elaludtak mindannyian, a baba a babaágyban, Etti a gyerekágyban, a kettő együtt a gyerekszobában, Ingrid és Imre a kihúzható duplaágyban, ami nappal barna bőrpamplag volt. Az előszoba hozzájuk volt közelebb, csöngetésre ébredtek ketten. Imre a bejárati ajtóhoz ment, hálóingben – mit apjától örökölt – és kiszólt:

- Ki az?
- Én vagyok, Gizi – felelte egy rekedtes, noha félreérthetetlenül ismerős hang.

Eddigre már Ingrid is kiugrott az ágyból. A kinyíló ajtóban egy kopott, kövérkés, talán középkorú nőt látott, kezében útitáskával, melyet letett a küszöbre. Mindkét nő szívét ellepte a félelem. Ingrid egy korábbi rettegett álmát látta megvalósulni: visszajött; Gizi attól tartott, hogy ennyi év távollét után rögtön kiteszik a szűrét. Imre azt gondolta: nagy piktor az idő.

Kint eshetett az eső, mert Gizi köpenye vizes volt, táskája nedves.

- Megalhatok a kishálóban éjszaka?
- Persze – mondta kissé bizonytalanul Imre és hunyorgott az előszobalámpa fényében. – Honnan jössz?
- A strassbourgi idegklinikáról, ott ápoltak, kezeltek éveket. Gyógyultam távoztam.
- Most ne karattyoljunk többet, mert felébrednek a gyerekek – mondta Ingrid, majd sebtében előkészítette a vendégszobát, megágyazott. – Van háló holmid? – kérdezte.

Gizi a táskájára mutatott:

- Van.

Azt gondolta, majd kora reggel a villám-reggelineél, hogy amennyire tud, beszámol a vele történekről. Sok évvel ezelőtt, mikor a macskával a hóna alatt kirohant, vonatjegyet váltott Svájcba, ahol egyik unokatestvére lakott. Azonban Strassbourgan leszállt, hogy megigyon egy kávét, retiküljét a vonatban hagyta. Az állomáson a fejére dőlt egy állvány, nem csak az eszméletét vesztette el, de emlékezőtehetségét is. Mint ismeretlen személyt kezelték jótékonyan évekig. A nevét sem tudta megmondani. Aztán hetekkel ezelőtt jött egy új ápolónő, akit Ettinek hívtak. Villanylámpa gyúlt az agyában, majd napról napra egyre több.

- Honnan volt pénzed? – kérdezte Imre, aki bele-belekukkantott egy könyvbe, amit akkor olvasott. Bethlen Miklós Életírása volt az.
- Horgoltam – felelte Gizi és végigsimított a még mindig csapzott haján. A kézimunkázást nem felejtettem el és készítményeimet eladták a klinika boltjában.

- Megmoshatod a hajad – szólta Ingrid. – Adok sampont.

A hajmosás soká tartott. Ez alatt Imre, tőle telhetően végig gondolta a helyzetet. Gizi egy darabig itt maradhat a kis szobában. Mihamarább elmegyek először az ügyvédhez és megkérdezem, mi a jogi helyzet, majd az esperes úrral konzultálok, hogy megtudakoljam az egyház álláspontját. Ő talán a püspökhöz fordul, a püspök pedig a pápai legátushoz... Volt egyszer két bibliai asszony, Ráchel és Lea – egymás után jöttek, de maradtak mindketten. Viszont nekik nem voltak svájci rokonaik. És mit szól majd az egészhez Etti? Már ébredezik.

Bethlen Miklós Életírása így zárul: „A házasodásban az ember négyféle: vagy Primo: politicus, azaz nemzetre, ipa, sógor által való szerencsére néz; secundo: physicus, a szépséget, a bujaságot nézi; terzo: oeconomus, gazdagot keres; vagy quarto: theologus, jó feleségre, az Isten magvára vágyódik.”.

Sobor Antal

Emlékképek Kabdebó Tamással

Néhányan, régi bölcsészek, a múlt század ötvenes éveinek elején úgy játszottunk végtelen kollégiumi estéken vagy ösztöndíjosztás idején a budai kiskocsmákban, ahol fantáziát ültünk körül, hogy majdani tanárként Toporcra képeltük magunkat, tréfásan ugratva egymást, bizonyos irodalmi színezetet kölcsönözve a dolognak. Hogy miért éppen Toporcot választottuk leendő tanárságunk színhelyül, nem tudom már (hiszen Toporc már régen nem tartozott az országhoz, mintegy letöröltetett a magyar térképről), de szemünkben a messzi Toporc volt maga a *vidék*, ama kisváros az Isten háta mögött, ahol majd eltanítgatunk a helyi patinás gimnáziumban, hallgatjuk május éjszakákon a maturandus diákok szerenádját; üveges verandánkról elnézegetjük a bukolikus kertet, vagy merengve ülünk a tükrös kávéházban, s írjuk rendületlenül a helyi lapba szánt vasárnap versünket, novellánkat, s majd egyszer gyűjteményes kötetbe rendezve kiadatjuk *A toporci hársak alatt* címmel; továbbá lesz közöttünk, aki vaskos könyvet szentel a törtérianak: *Adalékok Toporc történetéhez – különös tekintettel a Görgey-családra*.

Néha-néha Kabdebó Tamás is közénk ült, bár ő nem volt kollégista, ám szeretett közénk jönni, és rögtön vette a lapot: ő is toporci lett. És ahogy Budapest sűrűjében, Toporcon is föl-föl bukkant, hogy aztán nyomtalanul eltűnjön egy időre.

A történet egyre kerekedett: már a toporci dalárdában énekelünk, irodalmi élményekre vágyó hölgykoszorú előtt fölolvassuk a kaszinóban, lányos házaknál udvarolunk, alkonyat után pedig gyakorta látogatjuk a magányos és vig özvegyeket. Farsangi időben szorgalmasan bálozzunk, s majd innen házasodunk, valamelyik tanárkolléga vagy orvos, esetleg patikus lányát kérve hitvesül. Szép gyerekeink lesznek, akiket zenés jégpályán korcsolyáztatunk, és bizonyára akad köztük, aki dísznót hízal, szőlőt művel, zöld zsalugáteres présháza előtt terebélyes diófával, kő asztallal, ahol is vidám kompániákban kóstoltatnak meg az ó- és újborok.

Ez a toporciság elkísérte egyetemi éveinket; minden Toporcot idézte szemünkben, télen és nyáron; a Himffy-lépcső fagyos bokrain ugrádozó cinkék és poszáták természetesen toporciak voltak, és Toporcra visszhangzott át Budára, a Ménesi úti kollégium kertjébe a rigófütty, miközben nyelvészeti szigorlatra készültünk a fűre terített pokrócon. Menzai koszton korgó, örökké éhes gyomorral nagy toporci ebédeket képeltünk, roskadozó asztallal, aranylós húslevessel, kacsasülttel, kiadós töltött káposztával, almás és meggyes réteszel; dísznótoros vacsorákról is ábrándoztunk, májas hurkával, sercegő serpenyőből villára tűzött, ropogós kolbásszal, kristálypohárban csillogó nemes rizlinggel...

Aztán eljött 1956... November 4-dike után mindennek vége szakadt, egy csapásra. Legtöbbünk friss diplomával a zsebében odahagyta Pestet; a régi bölcsészek szétszéledtek, világga mentek, és – mi tagadás – Toporc nosztalgikus ábrándja szertefoszlott gyorsan; a toporci mesék afféle stílusgyakorlatokká változtak, még az is meglehet, hogy ma már csak én emlékszem rájuk. Volt persze olyan is, aki helyben maradt, Pesten lett idővel kiadói főszerkesztő, sorra írta remek esszéköteteit (itt sorakoznak a polcomon). Aztán volt, aki meg sem állt Bécsig, ahol régi vágya vált valóra, orvos lett. Másvalaki Pozsonyban lett egyetemi tanár; volt, akit elnyelt Amerika, Kanada (vagy talán Ausztrália?), és azóta sem hallatott magáról.

Kabdebó Tamás hosszú európai útja (sőt, tengerentúli kitérője) után megtelepedett Newcastle-ban (Dublin mellett), s lett-ír magyar író, ma már több mint negyven könyvvel a háta mögött – ezek is itt sorakoznak javarészt a polcomon. Évente feltűnik itthon, szorgosan röpköd Dublin, London és Budapest között, járja autós útját Baja és Fehérvár, a Balaton és a Hargita között.

Akik pedig itthon maradtunk, ama toporciak közül, vidéki értelmiségiek lettünk, Győrött, Sopronban vagy Fehérváron. Én ez utóbbi városban élek, több mint ötven éve, s írom hűségesen és rendületlenül régi-régi könyvemet: *A toporci hársak alatt*.

Az Erzsébet-híd roncsai közelében, „a rakodópart alsó kövén ültem”, némi töpörtyűvel, darabka kenyérrrel, papírzacskóban szilvával. Falatozáshoz kezdtem volna, amikor hirtelen megjelent és mellém telepedett Kabdebó Tamás – azzal az ötletével, hogy fordítsuk le Wordsworth *The rainy day* (Esős nap) című versét, és rendezzünk a fordításból szelíd versenyt. A fordítók között persze többnyire toporciak voltunk. Megettük akkor Tamással a töpörtyűt meg a szilvát, hátat fordítottunk a Dunának, ment ki-ki a maga útjára, verset fordítani.

Néhány hét múlva előállt mindenki a magáéval. Nem tudom már, ki nyerte a versenyt, arról sem tudok, hogy egyetlen fordítás is fönnyaradt volna az időben. A magamé is elkallódott, pedig most milyen jó lenne idemácsolnom az emlékező sorok közé. Szövegére sem emlékszem, mindössze egy foszlánya maradt meg bennem, egy jellegzetes rímpárja: *síri – sír-ri*.

Akkor még nem gondolhattuk, hogy a Wordsworth-pályázatot „kiíró” K. T. az angol irodalomban is számon tartott műfordító lesz, „bejáratos” a Buckingham-palotába, hivatalos vendég a királynő születésnapj ünnepségén.

K. T. újabb felbukkanása szintén a legmélyebb ötvenes években esett, amikor is azzal az ötletével rukkolt elő, alapítsunk lapot. Megint a „toporciak” közé jött, felkérve néhányunkat munkatársnak. Már a cím is megvolt: *Sanda-hanta*. Ez ugyan nem valami bizalom-gerjesztően hangzik – de hát üsse kő! Kézzel másolt néhány példányban jelentünk meg, az első és egyben az utolsó számunkkal. Ez az egyetlen szám illetéktelenek, pontosabban: illetékesek kezébe került, botrány lett belőle, még az is megeshetett volna, hogy röpkölnünk miatta az egyetemről.

„Úgy eszmeileg, mind művészileg” csupa elítélendő írás jelent meg benne, tévelygésünk súlyosnak minősült: az üres formalizmus, a l’art pour l’art, a dekadencia mély mocsarába süllyedtünk. Valamiképp Pándi Pál tartotta értünk a hátát, baljós arccal, nyomtatékosan figyelmeztetett bennünket, hogy kár hülyéskedni, kár a tűzzel játszani.

Nem hülyéskedtünk, csak diákos rakoncátlansággal afféle avangárdot játszottunk. Mindenesetre megelőztük korunkat: még egy jó évtized, és Magyarországon is megjelent, és virágzásnak (másodvirágzásnak) indul az avangárd.

Fönt a Mátyás-templom csipkés tornya dereng a sűrű hóhullásban. Ide hívott magával K. T., hogy vegyünk át egy időre egy zöldségboltot, keresnénk vele valami kis pénzmagot. Fogalmam sem volt, miként tett szert erre a boltocskára, talán a tulaj volt rokona, közeli ismerőse. Jobbára én ültem, álltam és toporogtam a jéghideg boltban, mert Tamás napestig üzletelt, valahonnan árut szerzett be. Fagyos zöldséget, sárgarépát hozott, gyatra krumplit, fonnyadt céklát, peccsés tojást vett valamelyik közértben, néhány szem vackort, aszott körtét, ráncos almát. Majd javítjuk a készletet – mondogatta –, mert ide jobb emberek járnak, főként úri lányok, asszonyok, szemrevalók, bánjak velük kedvesen. Vártam is őket, de nemigen jöttek, aki jött, erősen fitymálta az árut. A nyitva tartás alatt télikabátban, fagyos kézzel körmölgettem egyetemi jegyzeteimet, és vártam a vevőket. Éppen a pulton könyököltem megint, amikor kopottas eleganciával öltözött, csinos asszonyka nyitotta rám az ajtót. Fénylő, nagy szemeket meresztett, csóválta a fejét a gyenge árukészlet láttán. – Melegebb helyet is találhatna magának – mondta, és összehúzta magán fázósan a bundáját. Főlemelt egy-egy körtét, almát, aztán visszadobta a ládába. – Egyébbel nem szolgálhat? – kérdezte, és elibém állt, egészen közel. Látni való volt, mi egyébre gondolt, s nem éppen a zöldáru érdekli. Én mégis azt mondtam neki (mintegy szigorúan a szakmánál maradva), hogy hamarosan javul a készlet, lesz banán, datolya, narancs, ananász és füge. – Maga honnan tudja, hogy ilyesmi is létezik a világon? – kérdezte kedvesen. – Inkább csak olvasmányaimból tudok a déligyümölcsökről, asszonyom. Mosolygott, és gyengéden megveregette az arcomat. Ekkor rontott be a boltba egy medvenagy ember, megragadta karjánál az asszonyt, és elpenderítette tőlem. – Takarodj haza, te céda! – ripakodott rá, és kitérte előtte az ajtót. Az asszony keserű fintorral nézett vissza rám: – De ugye lesz majd déligyümölcs? – búgta karádsyan mély hangon. – Majd adok én neked déligyümölcsöt, hogy belefeketedsz! – mondta a medve, és rám emelte figyelmeztetőleg a mutatóujját: – Teszek róla, hogy a barátjával együtt eltakarodjanak ebből az üzletből.

– Húzzuk le a rolót, és gyerünk innen! – mondta Tamás, amikor megjött egy tasak hatóságai tojással, és előadtam neki a történeteket.

Elhagytuk tehát a boltot, véget vetve várbeli (nem éppen vérbeli) üzleti tevékenységünknek; a beígért déligyümölcsre pedig még legalább tíz évet kellett várni.

Utolsó budapesti találkozásunk lett volna 1956. nov. 4-dike után, ha ez egyáltalán létrejött volna. A kijárási tilalmat már valamelyest enyhítették, itt-ott már tejért és kenyérért lehetett sorba állni, amikor már kiléphetünk az utcára, elindulhattunk szétnézni a városban. Innen-onnan még szórványos lövöldözés hallatszott, egy-egy halott is hevert a kövezeten. Egyikük különösen emlékezetes marad: fiatal férfi volt, szürke felöltőt viselt, melynek szövete finom, afféle békebeli anyag, valószínű örökölt darab. Még így, földön fektében is elegáns volt, mint aki az imént könyvtárból vagy uszodából tért volna haza. De valahonnan lelőtték útközben. Megálltunk mellette; a lány, aki velem volt, hirtelen belém karolt és sírva fakadt. Aztán mentünk tovább, romhalmazt romhalmaz után kerülgetve; kiégett tank sötétlett előttünk vagy földöntött villamoskocsi, barikád szétlőtt maradványa, kórákással, gerendákkal. Fölnéztünk a belövések házakra, a leomlott oromfalakra, az egymás mellett sorakozó, póré lakásokra, melyekben asztalok, ágyak, szekrények dőltek halomra, rézcsillárok lógtak alá, erkélyek díszes vaskorlátai csüngtek a levegőben. Hirtelen a nevémet hallottam. Diáktársam szólított, közölte, hogy éppen most vált el Kabdebó Tamástól. – Most hol van? – kérdeztem mohón. Romos mellékutcára mutatott: ha kilépünk, talán még utolérhetjük. Futva fordultunk be, de egy teremtett lelket sem láttunk. Jobbra is, balra is újabb mellékutcák nyíltak, szaladtunk egyik saroktól a másikig, ám Tamás nem került elő. A romok között csak az éhes macskák csatangoltak. Így hát nem találkozhattunk utoljára. Most is úgy tűnt el, ahogy szokott. Jóval később, karácsony után tudtam meg, hogy külföldre ment a menekülővel. És felbukkanására jó pár évtizedet várni kellett.

1993... Volt egyszer egy régi *Árgus*...

Mivel írást kértünk Kabdebótól, megérkezik a küldeménye Írországból; színes fényképet is küld magáról; meglep, hogy bajuszt visel.

Amikor művei kezdtek itthon fölűnevezni, két kötetben is rájuk találtam: a *Vándorének és a Két dióhéj* (nyugat-európai és tengerentúli magyar költők, illetve prózaírók antológiái). Az utóbbian így mutatja be Rónay László: „*Kabdebó Tamás (1934) Budapesten, majd 1956 után Cardiffban és Londonban végezte egyetemi tanulmányait. 1969-ben megalapította a Guyanai Egyetem könyvtárát. 1973-ban Manchesterben könyvtárosként dolgozik, majd Írországból lett könyvtárigazgató. Maynoothban él.*” Bólintottam rá, mert egyáltalán nem lepett meg, hogy tudós könyvtáros, mellette költő és író lett. Egy „kinti” könyvét már a hetvenes években eljuttatta hozzám, Sík Csabával küldte Angliából. (Sík Csaba egyébként szintén „toporci” volt, sőt alighanem Toporcot is ő találta ki.)

Aztán sűrű levelezésbe kezdtünk, s hamarosan kiderült, hogy öreg tanára is Fehérváron él. Az egykori bajai ciszterci tanárt persze én is ismerem: Sulyok János, Ignác atya, a tudós könyvész, püspöki levéltáros.

Az *Árgus*-beli közlés után elhatároztuk, hogy Kabdebót meghívjuk Fehérvárra, szerzői estre. A kiadóval megküldeti friss könyvét az: *A for Attila* kétnyelvű kötetben ad válogatást József Attila verseiből. Aztán további kötetek: József Attiláról írt angol nyelvű könyve, majd a többedmagával fordított versválogatás szintén angol kötet.

Szívesen vállalja a júniusra tervezett szerzői estet, hogy hívjam meg a nevében Ignác atyát, aki akkor már Zircen élt, apátsági szolgálatban.

Találkozás – csaknem négy és fél évtized után az *Árgus* szerkesztőségében. Ölelés, kézfogás: Tamás a régi, tartása kissé mackós, de az egykori sportember élénkségével mozog, arcán mosoly, a bajusza most is meglep. (Azt hittem, futó hóbortnak hódol vele, de komolyan gondolja: máig viseli.) Úgy beszélgetünk rögvest, mintha tegnap hagytuk volna abba. Fesztelen és kedves mindenkivel, azonnal otthon, azaz itthon érzi magát köztünk. Péntek Imrével is ekkor születik barátsága.

Az est „lemegy”, én kérdezek, Tamás válaszol, közben egy Angliában élő erdélyi színész nő olvas fel a frissen megjelent regényből, az *Árapályból*, Bobory Zoli pedig verset mond.

Vacsora az Albában, a régi dolgokat emlegetjük, sokat nevetünk, főként egykori magunkon, szóba kerülnek a hajdani bölcsészek, természetesen a „toporciak” is. Még egy kis séta az éjféli utáni városban, hogy aztán a szállásra térjünk, a múzeum vendégházába.

Ettől kezdve évente érkeznek: hol Fehérváron, hol Akarattján tűnik föl, családostól is, fiatal feleségével és eleven kislával. Anna muzsikos, a dublini szimfonikusok hegedűse; szépen ejti a magyar szót, szinte mindent ért, amit beszélünk.

Isti is bírja a magyart, ahogy kiugrik az autóból, és meglátja a játszóteret, magyarul kiált föl: Hinta! És már rohan is feléje.

Hosszan ebédelünk, természetesen magyaros ételt, töltött paprikát, bécsinek nevezett rántott szeletet uborkasalátával, máskor paprikás csirkét. Van úgy, hogy Akarattyára jönnek, a kertben ebédelünk, megint magyaros fogásokat: talán bablevest, túros, diós, lekváros palacsintával, hozzá dinnyét. Máskor Péntekéknél vagyunk, még lábteniszezünk is a kertben.

Egyszer aztán felkerekedünk Fehérvárról: irány Baja!

Szekszárd után kicsúszik a számon, hogy én még bizony nem jártam Mohácson. Akkor most elmegyünk – vágja rá rögtön Tamás.

„Hősvértől pirosult gyásztér, sóhajtva köszöntlek,
Nemzeti nagylétünk nagy temetője, Mohács!”

Egyszerre skandáljuk a temetőhöz vezető úton, ahogy a Volkswagen suhan velünk a betegen és korán rozsdálló vadgesztenyesoron. Odabent, a síkon egymás után megkondítjuk a haragokat, kegyelettel emlékezünk a porladó ősökre. Kompon kelünk át a Dunán, s várom, hogy feltűnjön a gyönyörű Baja, Tamás számos írásának helyszíne. Ezen az útszakaszon meséli el menekülésének történetét, remek elbeszélést rögtönöz, mozgalmas regényrészletet.

Hugáéknál, Marikáéknál nagy családi trakta közepében találok magam, tizenketten üljük körül a családi asztalt. A hosszú ebéd után Tamás öccse, Péter följánlja motorcsónakját: menjünk Veránka szigetére! Egyébként jövetelem célja, hogy megnézzem, lefényképezzem Veránkát, ahol valaha Kabdebóéknak nagy nyaralóházuk volt (kibővítve ma állami üdülő), Érsekcsanáddal szemben. Motorosunk a Duna közepén repeszi velünk a vizet, jó tíz kilométer hosszan. Négyen száguldunk benne, velünk van Péter kamasz fia. Elragad a látvány, a jobb és bal part édeni szépsége, a kis hajó iramlása, ahogy hánnya a vizet, nagy V betűt szántva a folyam felszínén, a szikrázó napfényben.

A sziget szelíd fövenyén kötünk ki, Kabdebóék megfürödnek, én addig szétnézek, készítek néhány felvételt. Aztán négyfelé vágunk egy görögdinnyét, kanállal vágjuk ki édes belét.

Lecsorgunk a sziget egyik zugába, ahol a nagy fák között a villa áll; fölkapaszkodunk a part köves meredekén. Aranyló gyepen a lenyugvó nap hosszú fénypásztái szelik át a tisztást, a nyílegyenes fasor sétányát.

Este érünk haza a bőséges vacsorára.

Másnap a várost járjuk; bosszant, hogy nem láthatom Nagy István képeit, hétfő lévén a múzeum zárva tart. Tamás horgokat vásárol, csalit, mert *pecálni* készül, nagy szakértelemmel sokáig válogat a boltban. Aztán meglátogatjuk a ciszterci rendházban Tamás egykori diáktársát, Keve atyát, aki ez idő tájt a város egyetlen szerzetes paptanára; rögtön közös fehérvári ismerősöket emlegetünk, mások mellett Sulyok atyát. Aztán a festőkre terelődik a szó, Keve atya bizat bennünket, hogy lépünk át a templomba, nézzük meg idős és ifjabb Éber Sándor freskóit; van ott festmény Prokop Pétertől is, aki sokáig Rómában élt, és Tamás atyai jó barátja.

Még gyors leruccanás a Sugovicára, és az elmaradhatatlan látvány: a város főtere a hajdani kaszinóval, ahol Ranódy László *Pacsirta*-filmjének jelenetei készültek Tolnay Kláival és Páger Antallal.

Ebéd után búcsú, Tamás Kecskemétre tart. Elvisz Dunaföldvárra, innen busszal megyek tovább. A földvári állomáson elbúcsúzunk, holnap Erdélybe indul, Kolozsváron rendeznek estet neki.

1998 ünnepi könyvhetére újabb Kabdebó-estet tervezünk a nagy folyamregény (regényfolyam), a Danubius Danubia megjelenése alkalmából.

De májusban döbbenetes hír érkezik: Tamás szívkoszorúér-műtéten esett át, elmarad a fehérvári bemutató.

Ugyanebben az esztendőben háromszori angina pectoris után szeptemberben én is műtetre várok a budai klinikán, két koszorúeremmel kell operálni.

A műtét előtti napokban Tamás fut be a klinikára. Ahogy a kórterembe lép, széttárja az ingét, mutatja mellén a hatalmas műteti heget. A sorstárs bizalmasságával közli: – Látod, öreg, túl lehet élni! Neki négy koszorúérét cserélték májusban.

Táskájából – mint a bűvész a kalapjából a nyulat – előkapja vaskos Duna-regényét, az ágyam szélére helyezi. Borítóján pasztelképem, a *Veránka*.

Szakadó esőben érkezünk Bobory Zolival a budai Várba. Oldalpillantást vetek a mi valahai zöldségboltunkra, melynek ablaküvegén át – botcsinálta boltosként – a hóföregtetegben derengő Mátyás-templom csipkés tornyát néztem. Most a sűrű eső fátylazza előlem.

A *Litea* könyvesházba érkezünk a 75 éves Kabdebó Tamást köszönteni, s egyben 75 novellából álló kötetének bemutatójára. Péntek Imre fogad bennünket, aki a könyv zalaegerszegi kiadásának ügyeit intézte. Mint valami üvegbúra alatt, sűrűn teleüljük a boltot. Tamás feltűnik a sokaságban, látom, kissé fáradt, hajlottan mozog, de arcán öröm röpköd. Kezet rázunk, megöleljük egymást, de szót alig válthatunk, mert még százan kapnak keze után, százan tárják karjukat ölelésre. Ültömben szép arcú, többnyire idős hölgyekre látok, kajánul találgatom, vajon köztük van-e a hajdan kacér, villogó szemű asszonyság, zöldséges bolti „vevőm”, és megvan-e még a dühöngő férj, aki megcsöndesedve itt ülhet valahol a könyvespolcok alatt.

Pomogáts Béla méltatja az író munkásságát, Kabdebó műfaji sokoldalúsága neki az öttusát idézi – lírával, novellával, regénnyel, tanulmánnyal, műfordítással. Jellemzésül azt mondja, hogy K. T. úgy hazafi, hogy egyben világpolgár, és úgy világpolgár, hogy megmarad hazafinak. Egy kitűnő zalaegerszegi együttes (*Énekmondó*) megzenésített Kabdebó-verseket ad elő, majd a színészbarát, Mécs Károly olvas fel egy, a kötetben szereplő novellát. Tamás is szólásra emelkedik, szellemesen tízéves periódusokban fut végig életén, a múlt század harmincas éveitől máig. Megdöbbentő az időnek ez a maroknyi foglalata...

A hivatalos „műsor” után pezsgőkínálás és tortaszegés, tülekedés és tumultus a szűk helyen; köszöntés, gratuláció, dedikálás zajlik vég nélkül, ölelések, csókváltások közepette. Tamás föl-, fölbukkan, meg eltűnik, mint a fuldokló a hullámverésben. Bágyadtan nyújtja poharát koccintásra, de azért mosolyog, tréfálkozik.

Nehezen férnek a közelébe, le is mondok róla, hogy bármit megbeszéljünk. Majd levélben elintézzük mindent, ódivatú kézírással; még boldog karácsonyt, húsvétot és újévet is így köszöntünk egymásra, ahogy nagyapáink tették. Majd otthon szépen meggyújtom asztali lámpámat, papírt teszek magam elé, verset kérek tőle, mint régen az *Árgus*nak, most új folyóiratunk, a Vár részére. Mert köszönteni akarjuk mi is, fotóportrét is kérünk hozzá – mára őszes, gondosan nyírt bajuszával...

Péntek Imre

Egy „kétszívű”, ír-magyar író születésnapjára

A magyar irodalom legújabb képződménye, a 45 után kialakult „ötödik síp”, az emigráns, eufemisztikusan „nyugati magyar” irodalom a rendszerváltás után elveszítette küldetését, hanyatlásnak indult. Fórumai, intézményei (legalábbis a jelentősek, gondolok itt az *Irodalmi Újságra*, az *Új Látóhatárra*, a *Szivárványra*, a *Magyar Műhelyre*) megszűntek, vagy itthon próbáltak közönséget találni, az alkotók többsége hazatelepült. A kint született jelentős életművek azonban csak részben épültek be az önmagát öntudatosan „egyetemes magyar irodalomnak” tekintő, hazai irodalmi közegbe, köztudatba. (Pedig az a gyanúm, néhány évtized múlva az ötvenestől a nyolcvanas évekig létrejött irodalmi „termés” nagyobb része sülyesztőbe kerül, s helyét felváltja a ma gyakran gyanakvással kezelt, mellőzésre ítélt „nyugati ág” java termése.) Hiányoznak az átfogó tanulmánykötetek, tisztelet a kivételnek, Pomogáts Béla, Rónay László, G. Komoróczy Emőke vagy Szakolczay Lajos szakmailag magas fokú, elkötelezett munkásságának. S ne feledjük megemlíteni Gülch Csaba nevét, akinek két interjúkötete (*Az idő fénylő nyoma* és *Túl a nosztalgián*) a klasszikus íróportrét műfajával hozta élet közelbe a világ minden táján élő írókat-költőket, esszéistákat.

Mindez Kabdebó Tamás 75. születésnapja kapcsán jutott eszembe. Ő is azok közé tartozott, akinek a művei csak szórványosan kerültek a hazai olvasók kezébe a rendszerváltás előtt.

Sokoldalúsága, műveinek száma már-már zavarba ejtő. Költő, író, esszéista, műfordító, szerkesztő. Versei – ahogy írja a *Summa summarum* című kötetében – „természetesen lettek kétnyelvűek”. (Egyszer majd komoly tanulmányt érdemel összevetni a magyar és az angol változatot.) Angol költőket „toboroz” József Attila fordításához. Könyvtárosként a maga szakterületén is számos tudományos dolgozatot publikált, angolul és magyarul. Történelmi bűvárokodása eredményeként a lehető legmélyebben feltárta – előbb tudományos monográfiában, majd „regényesen” – az angol Blackwell diplomata és titkos ügynök nyilvános és csak levéltárakból kideríthető ténykedését a reformkortól a szabadságharc bukásáig. Ő foglalkozott azzal, milyen hatással volt a kiegyezés előtt a Deák által meghirdetett passzív ellenállás az „ifjú Írország” mozgalomra, s különösen Arthur Griffith-re, a meghatározó ír politikusra. (*Az Ireland and Hungary: A Study in Parallels with an Arthur Griffith Bibliography* című, angol nyelvű kötete mindmáig lefordításra vár.)

S persze, mindenek fölött született prózaíró, akinek számos regénye – mint például a *Minden idők* és a *Danubius Danubia* – megkerülhetetlen az újabb kori magyar prózában.

(Én csak hálával tartozom a sorsnak, hogy megismerhettem. Nyitottsága, műveltsége, karakánsága – gondolom, nemcsak engem – lenyűgözött. S persze, hogy ő is a „vizek szerelmese”, még inkább összehozott bennünket. A *Magyar Odüsszeuszok* című novellafüzér – darabjai közül néhány olvasható a 75 című kötetben – nem csak egzotikus színeivel bővölt el, hanem a horgászélmények hihetetlen változatosságával is. S ehhez még hozzájárul a „közép-európai folyó”, a Duna halállományának változatos és élménydús – fogással egybekötött – bemutatása.)

Még két dolgot emelnék ki, ami talán nem mellékes szempont.

Az egyik: mennyire hiányzott az elmúlt évtizedek magyar irodalmából ez az írótypus. Aki egyszerre precíz hivatalnok és bármilyen kihívásra kész, kíváncsi ember, aki sokszor veszélyes vállalkozásokra is képes, hogy írói tapasztalatait gyarapítsa. Pomogáts Béla írta róla az új, gyűjteményes jellegű novelláskötetének előszavában, hogy a „kaland és nosztalgia írója”. Hát igen, tudós és kalandor, s ráadásul nemcsak a Nyírségig vagy az Őrségig jutott el, hanem Londonig, Manchesterig, Dublinig, hogy végül „megalkossa” a maga írói identitását is. (Írói novelláinak változatos témája, feldolgozása kivételes írói bravúr.) Tájékozottsága, otthonos mozgása a világ értelmiségi színpadán – főként az emigráció köreiben – eddig ismeretlen térenumokat fedez fel az egyetemes irodalom számára. Kalandjai folytatódnak a szociális rétegek között is, az angol főrendek életmódjáról épp úgy érzékletes képet tud rajzolni, mint a karibi szigetvilág piti kis tolvajairól, vagy nagystílű bűnözőiről. Persze lehet vádolni azzal, hogy nem elég kidolgozottak szövegei, vagy éppen nem felelnek meg a posztmodern kánonnak. Írásaiban éppen az a legérdekesebb, hogy képes visszahozni az „elveszett epikumot”, a mesét. Ha eddig csak célozgattam rá, mai prózáinkra igencsak jellemző az élményszegénység. (Az ismert írók többsége csupán „élmélyíteni” tudja szűk körű, belterjes (belvárosi) élményeit. Az olvasók elriasztására.) Kabdebót nem fenyegeti ez a veszély, még mindig vannak „tartalékai”. (Szívükből kívánjuk, hogy legyen ideje és energiája ezek feldolgozásához.)

A másik: az ötvenhatos örökség őrzése. Számos művében találkozunk a budapesti felkelés hőseivel, áruolóival, áldozataival. A *Danubius Danubia* forradalmár hőseinek szökése, menekülése a fogságból, beugrása az életet jelentő folyóba, a természeti erők, védő-óvó nemtők működésének panteisztikus-költői leírása a magyar irodalom legszebb fejezetei közé tartozik. S amiről rendkívül keveset tudtunk, az 56-os forradalom utóélete az, amiről írásaiból hiteles képet kaphatunk. A forradalom eszményeinek őrzése, jelentőségének megértetése a különböző nyugati – egyetemi és politikai – fórumokon, ez is szerves része életművének. Ha áttekintem a róla szóló, meglehetősen vérszegény és hiányos kritikái irodalmat, bizony el kell gondolkodnom: az a bizonyos regnáló kánon – mely ítél elevenek és holtak fölött – nem elfogult és alulinformált-e? Csak remélni tudom, jön egy fiatal nemzedék, amely rangján és valódi teljesítményén értékeli ezt a szinte áttekinthetetlen (kétnyelvű), évtizedek alatt felhalmozódott, hatalmas írói termést.

S még valami, amiről nem lenne illő megfeledkezni. Több évtizedes barátságunk és munkakapcsolatunk 2003-ban sem szakadt meg, amikor Zalaegerszegen megújult gárdával a Pannon Tükör szerkesztésébe fogtam. Az első közt kértem fel, legyen munkatársunk. Vállalta. Számos remek novellája, esszéje és tanulmánya jelent meg nálunk az elmúlt öt évben. 2005-ben ő nyitotta meg a megyeszékhelyen – dr. Gyimesi Endre polgármesterrel együtt – az Ünnepi Könyvhét programjait. 2006-ban, az 1956-os forradalom 50. évfordulóján bemutattuk a *Köpölyözés* című drámáját. S szakmai együttműködésünk csúcsa, hogy ránk bízta 75 című novelláskötetének kiadását, szerkesztői munkáit. Nem csak én mondom: a jeles alkalomra kivételesen szép könyv született! Még az idén áprilisban itt, Zalaegerszegen is bemutatathatjuk, a szerző jelenlétében.

Pomogáts Béla írta vele kapcsolatban: „létezik irodalmi nemzet, amibe csak azzal lehet beleszületni, amit az ember ír”. Nos, Kabdebó Tamás ezt a „beleszületést” – sok évtizedes kirekesztettség után – többszörösen teljesítette. Munkásságával kapcsolatos elmaradt (elmaszatolt) adósságunk, amivel tartozunk neki, teljesítésre vár. S addig? Kívánjuk neki, írja még sokáig, továbbra is a „hűség könyveit”, „kétszívű”, magyar-ír íróként.

Fürtös Ilka tálcája